

TENDENSEN IN DE NATUUR

PROGRAMMA

- 09.15 Welkom Yann Feryn
medewerker en – denker West-Vlaamse Natuurstudiedag vanaf het prille begin
- 09.20 Hoe goed doen onze soorten het?
Maurice Hoffmann (INBO)
- 09.45 Trends in het waarnemen verzamelen en hoe omgaan met ‘Big data’
Hannes de (Natuurpunt)
- 10.15 Noordzee-natuur: trends in biodiversiteit en biodiversiteitsonderzoek
Jan Vanaverbeke (KBIN)
- 10.40 Pauze
- 10.50 Tendensen in het onderwaterleven in deze watterrijke provincie
Alain Dillen (Visserijbioloog)
- 11.15 Is en blijft West-Vlaanderen een ganzenprovincie
Eckhart Kuijken (Oud adm.-gen. INBO, Prof. em. UGent, Actieve vrijwilliger)
- 11.40 Pauze
- 11.50 Twintig jaar West-Vlaamse natuurstudiedagen: een terugblik en een vooruitblik
Dieter Anseeuw VIVES Hogeschool, oprichter van de West-Vlaamse Natuurstudiedag
- 12.00 Prijsuitreiking schrijfwedstrijd "Dé natuurervaring van 2042" + nabeschouwingen
Prof. Hans Van Dyck (UC Louvain-la-Neuve)
- 12.20 Slotwoord. Jef Melckebeke
Kabinetsmedewerker van Zuhal Demir, Vlaams minister van Omgeving
- Korte mededelingen: Eerste burgerwetenschapfestival Zeeker weten

HOE GOED DOEN ONZE SOORTEN HET

Maurice Hoffmann – Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

De soortendata voor (West-)Vlaanderen in 20 minuten samenvatten is onbegonnen werk. Een poging daartoe is op voorhand tot mislukken gedoemd, en toch doe ik een poging.

In deze presentatie staan we stil bij het belang van je referentie als het gaat over het beoordelen van de toestand en trends van soorten in de tegenwoordige tijd, passeren we langs rode lijsten, staan we stil bij verschillende taxonomische groepen (insecten, vogels, vaatplanten), bij de kustduinen, een van de meest biodiverse regio's van West-Vlaanderen, beschouwen we de dreigingen van de invasieve exoten, kijken we kort naar de klimaatimpact, behandelen we een intermezzo rond bosvlinders in West-Vlaanderen, en sluiten we af met een recent hernomen initiatief tot het aanduiden van provinciaal prioritaire soorten, waar de provincie extra verantwoordelijkheid voor draagt, en dus ook supplementaire aandacht aan mag schenken.

Het beeld dat deze caleidoscoop zal geven is soms somber, soms dramatisch, maar toch regelmatig ook hoopgevend.

TRENDS IN HET WAARNEMINGEN VERZAMELEN EN HOE OMGAAN MET BIG DATA?

Hannes Ledegen & Marc Herremans – Natuurpunt Studie

Waarnemingen.be ziet sinds 2008 jaarlijks een groei in aantal gebruikers en aantal waarnemingen. Die groei was echter nooit groter dan in de afgelopen jaren. 2021 zag in Vlaanderen bijna 7 miljoen waarnemingen binnenkomen op 1 jaar tijd (in 2019 nog minder dan 4 miljoen) en zag het jaarlijks actieve aantal gebruikers groeien van ongeveer 14.000 naar 55.000. Die stijging heeft alles te maken met de lancering van ObsIdentify, de laagdrempelige applicatie van Waarnemingen.be met beeldherkenning.

ObsIdentify helpt gebruikers om wilde dieren en planten te herkennen in één klik via de NIA beeldherkenningsserver die 22.303 soorten wilde dieren en planten kan herkennen. Op 12 mei 2021 lanceerde Natuurpunt een nieuwe versie waarmee je o.a. ook sterren kan verzamelen met badges en kan deelnemen aan challenges. Deze laagdrempelige app moest het gamma aanvullen om naast de ervaren gebruikers van ObsMapp (Android) en iObs (apple) ook het bredere publiek en Millennials te bereiken. En met succes. **ObsIdentify 2.0 staat momenteel op 450.000 smartphones** en inmiddels komt 33% van alle data binnen via dit nieuwe medium. Goed voor 2 miljoen waarnemingen in Vlaanderen alleen. Wat doet dit met de datakwaliteit, het natuurstudielandschap en de beginselen van Waarnemingen.be?

Gebruikers

Sinds 2.0 gingen alle conversieratio's voor ObsIdentify drastisch omhoog. Nieuwe gebruikers die via ObsIdentify invoeren doen dat op 5 individuele dagen (mediaan), goed voor gemiddeld 33 waarnemingen per nieuwe waarnemer. Wellicht het meest opvallend is dat er tegenover de 16.3 miljoen identificaties via de app ook meer dan 13 miljoen keer werd doorgeklikt naar de soortinformatie. Deze cijfers tonen dat er bij deze doelgroep een grote interesse is om bij te leren over soorten. Dat is bemoedigend voor de hele sector maar ook zeker voor de trouwe gebruikers van Waarnemingen.be. Sommige van de nieuwe gebruikers moesten initieel nog wat tips krijgen over welke foto's wel en niet thuishoren op Waarnemingen.be. De komende jaren zetten we erop in om gebruikers van alle niveaus via communicatie en projecten op hun maat te motiveren om aan natuurstudie te doen en te blijven groeien.

Datakwaliteit

Alle ObsIdentify waarnemingen hebben een foto en kunnen gevalideerd worden. 92,3% van alle gevalideerde ObsIdentify waarnemingen zijn goedgekeurd met bewijsmateriaal en kregen dus een groen vinkje op Waarnemingen.be. 3,8% daarvan na tussenkomst van een validator. Waar dit percentages zijn waarvoor we 10 jaar geleden onmiddellijk getekend zouden hebben, zorgt het grote succes dat ook 5,5% afgekeurde waarnemingen bijvoorbeeld goed zijn voor meer dan 65.000 waarnemingen. Daarom werden extra verduidelijkingen en maatregelen toegevoegd in de app en zullen we voortaan ook op de website de nog niet gevalideerde waarnemingen van nieuwe gebruikers weglaten uit verspreidingskaarten en overzichten tot ze gevalideerd zijn. Ook het onderzoek naar het berekenen van trends die rekening houden met de gewijzigde zoekinspanning gaat verder. Daarvoor gebruiken we als ijkpunt de Site-occupancy modellen van Maxime Fajgenblat. Zo kunnen we de komende jaren kwalitatieve informatie blijven geven. Informatie op maat voor de gigantische groep nieuwe gebruikers die we willen begeleiden doorheen hun eerste stappen in het natuurstudielandschap. Kwalitatieve informatie met feedback voor jullie, de gebruikers en validators die ons portaal al jaren maken tot wat het is.

NOORDZEE-NATUUR: TRENDS IN BIODIVERSITEIT & BIODIVERSITEITSONDERZOEK

Jan Vanaverbeke – Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschap (KBIN)

Hoewel het Belgisch Deel van de Noordzee (BDNZ) maar een klein deel van de wereldwijde zeeoppervlakte omvat, herbergt het een relatief grote biodiversiteit voor wat betreft meercellige organismen. De diversiteit is voornamelijk te vinden bij geleedpotigen en rondwormen.

De hoge diversiteit houdt verband met de grote habitatdiversiteit op het BDNZ, veroorzaakt door de aanwezigheid van zandbanksystemen, en het voorkomen van verschillende sedimenttypes. De hoge diversiteit is echter niet de diversiteit die uit het verleden gekend is. De referentiesituatie van het BDNZ omvat onder meer oester- en grindbedden. Deze harde substraten werden gekenmerkt door een hoge biodiversiteit en leveren belangrijke ecosysteemdiensten. Deze natuurlijke harde substraten zijn grotendeels uit het BDNZ verdwenen als gevolg van menselijke activiteiten.

Op basis van historische gegevens, moderne statistiek en automatisatie van gegevensverzameling en -verwerking kan echter voldoende wetenschappelijke informatie verkregen worden, die kan bijdragen tot een actief herstel van deze belangrijke onderdelen van het mariene ecosysteem van het BDNZ.

TENDENZEN IN HET ONDERWATERLEVEN IN DEZE WATERRIJKE PROVINCIE

Alain Dillen – Visserijbioloog Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)

De waterkwaliteit in West-Vlaanderen is beter dan pakweg twintig jaar geleden. In de Leie zwemt bvb. opnieuw vis, na een jarenlange afwezigheid. Maar er zijn toch nog incidenten met waterkwaliteit, bvb. de vervuiling van de Boven-Schelde in 2020. Door een gezamenlijke aanpak wist Vlaanderen deze vervuiling te counteren. En er zijn tal van lokale en regionale projecten in de provincie om de waterkwaliteit toch verder te verbeteren. Maar wat betekent dat voor het onderwaterleven?

Voor het leven in zoutwater zien we bij de recente uitbreiding van het Zwin, door het verder binnen trekken van het zeewater, een hele dynamiek op gang komen. Heel wat zeevissoorten trekken de geulen op om er te foerageren, of te paaien, of op te groeien. Ook jonge kwallen, garnalen, krabbetjes, schelpdieren en zagertjes werden aangetroffen: het Zwin is daardoor een heel specifiek ecosysteem aan het worden dat lokaal een positieve impact heeft op de Noordzee.

West-Vlaanderen is voor de paling een zeer belangrijke provincie omdat ze dicht bij de kust ligt en veel geschikt opgroeigebied heeft. Jonge paling (glasaal) die hier vanuit zee toekomt, kan door de sluizen amper de rivieren en kanalen bereiken. Daarom wordt aan een aantal sluizen omgekeerd spuibeheer toegepast. Bij hoogwater op zee, wanneer de jonge palinkjes de rivieren proberen te bereiken, wordt de stuw op een kier (10-20 cm omhoog) gezet. Het blijkt dat daardoor veel meer glasaaltjes verder kunnen. Daardoor betekent het omgekeerd spuibeheer effectief een bijdrage aan het herstel van de Europese palingpopulatie, die het helaas niet zo goed doet momenteel.

In het kader van het project Seine-Schelde West wordt aan rivierherstel gewerkt voor de Leie. Aan de stuwen worden vispassages aangelegd, en een deel van de nog kunstmatige oevers worden omgezet naar ecologische vooroevers. Dat, in combinatie met het voorzien van paaiplaatsen voor vissen, doet verwachten dat in de Leie meer soorten zullen opduiken. Zeker omdat ook een vispassage aangelegd zal worden in Merelbeke, die de Beneden-Schelde met de Leie en met de Boven-Schelde verbindt. Voor zijbeken als de Heulebeek en de Gaverbeek (zowel te Waregem als te Harelbeke) lopen er initiatieven om ook die ecologisch te verbeteren.

Tot slot is ook de kleine modderkruiper, net als de paling, een ‘ambassadeursoort’ voor West-Vlaanderen. Dit omdat de kleine modderkruiperpopulaties in de provincie zich sexueel voortplanten en dus meer kans bieden op duurzame, zichzelf in stand houdende populaties. Elders in het oosten van Vlaanderen heb je ook asexueel voortplantende populaties die genetisch een stuk armer zijn. Met de provinciale waterbeheerder wordt dan ook bekeken of er projecten mogelijk zijn voor de Vleterbeek en de Heidebeek, twee locaties waar de soort voorkomt. Eerder heeft de Vlaamse Milieumaatschappij al een herinrichting gedaan van de Grote Kemmelbeek, wat deze soort ten goede komt.

Conclusie: de waterkwaliteit vergt nog wel wat werk, voor de paling en de kleine modderkruiper is West-Vlaanderen erg belangrijk, in de Leie en andere rivieren zijn er wel positieve projecten lopende, en de zijbeken van Ijzer en Leie mogen zeker niet vergeten worden.

IS EN BLIJFT WEST-VLAANDEREN EEN GANZENPROVINCIE?

Eckhart Kuijken – gewezen Administrateur- generaal INBO, prof.em. UGent

i.s.m. Christine Verscheure, m.m.v. Koen Devos (INBO)

Overwinterende ganzen worden reeds sedert eind jaren 1950 geteld en gevolgd. Uit dit lange termijn onderzoek blijkt dat de polders in de West-Vlaamse kuststreek een bijzondere functie vervullen in het internationale trek- en verspreidingspatroon van Kleine rietganzen en Kolganzen, afkomstig uit Spitsbergen resp. Noord-Rusland en West-Siberië. Over zes decennia tonen de aantallen op basis van maandelijkse tellingen een verschillend verloop aan voor beide soorten, met gemiddelde maxima van 27600 Kolganzen en 25700 Kleine rietganzen vanaf 2011. Kolganzen pieken vooral tijdens strenge winters en verblijven zowat in de hele kuststreek, met toenemende voorkeur voor de IJzervallei. Voor de Kleine rietganzen zijn de Oostkustpolders het meest zuidelijk gelegen en voor ons land exclusief overwinteringsgebied, waar echter de aantallen afnemen door de klimaatopwarming.

Ganzen prefereren hier traditioneel de uitgestrekte complexen van natte, permanente graslanden met depressies en plassen om te overnachten. In recente jaren zoeken ze geregeld ook akkerpercelen op, waar ze tijdelijk foerageren op oogstresten van aardappelen, suikerbieten en maïs. Vooral de voorkeur voor maïs leidde tot exploratie van nieuwe pleisterplaatsen in de aangrenzende Middellandpolders en Zandstreek. Hier biedt de snelle groei van ingezaaide en vaak overbemeste graslanden een rijke voedselbron voor winterganzen. Toch blijven vooral de weilandcomplexen in de Oostkustpolders als kerngebieden functioneren, zoals blijkt uit de dynamische mobiliteit van individueel gemerkte vogels (ringen, zenders).

Intensivering van landbouw veroorzaakt een scherpe achteruitgang van de permanente graslanden, ook binnen gebieden met groene bestemming (gewestplan) of EU bescherming (Natura 2000). Dank zij LIFE-projecten met Europese financiering werden door Natuurpunt in oude poldercomplexen zoals Damme, Uitkerke, Lissewege en Oudenburg projecten uitgevoerd met het oog op herstel van de biodiversiteit. Daarbij gelden o.a. broedende riet- en weidevogels als doelsoorten, draslanden, poelen en zilte vegetaties als doelhabitats. Ook winterganzen hebben daar onmiddellijk positief op gereageerd, met name bij de keuze van herstelde wetlands als veilige slaapplekken.

Grote ruimtelijke verliezen aan natuurwaarden - ook in Speciale beschermingszones van NATURA 2000 - door bijvoorbeeld de aanleg van de A11 of uitbreidingen van de Achterhaven worden deels 'gecompenseerd' door overheidsprojecten van natuurinrichting elders (via ANB en VLM). Helaas blijft in de polders een aangepast waterpeilbeheer achterwege, met flagrante miskenning van legitieme natuurwaarden en van functies als klimaatbuffer tegen verdroging. Om te slagen vergt 'compensatie-natuur' een goede basismilieukwaliteit en een meer specifiek opvolgingsbeheer.

Het hedendaagse en ecologisch onderbouwde natuurbehoud gaat samen met de toenemende maatschappelijke belangstelling voor natuur en landschap. Zo betekent de populair geworden natuurbeleving van indrukwekkende groepen overwinterende ganzen in de polders een echte meerwaarde voor overwinterende toeristen aan de kust en voor recreatie in het algemeen. Gezien de essentiële sociale functies van de natuur in een gezonde, groene leefomgeving moeten meer dan ooit eisen worden gesteld voor een meer gebalanceerd ruimtegebruik. Dit vergt een snedig en vernieuwend beleid gericht op draagkracht en duurzaamheid en waarbij ondersteunend, langlopend wetenschappelijk onderzoek een onmisbare plaats inneemt.

KORTE MEDEDELINGEN & OPROEPEN

Op **zondag 8 mei** (10u-16u) is het zover: het eerste burgerwetenschapsfestival van onze kust, **ZEEKERWETEN** (www.zeekerweten.be). Tijdens dit openluchtevenement ontdek je als burger de biodiversiteit van de kuststreek. Samen met experts leer je trucen en tools om het onzichtbare leven in zee, op het strand, in de duinen en elders aan de kust zichtbaar te maken, en word je een echte burgerwetenschapper. Kortom, een verrassende en boeiende dag voor jong en oud, waarbij je de wetenschap vooruit helpt!

